

Поліг

Петро Іванишин

ГЕРМЕНЕВТИЧНІ ОСНОВИ НОВІТНЬОГО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Чимала кількість проблемних питань у сучасному українському літературознавстві постає через брак усвідомлення дослідниками теоретико-методологічних основ власних інтерпретацій. Теоретична невиразність наукового мислення, брак методологічної авторефлексії призводять не лише до некритичної рецепції західних методів (без інкультураційної трансформації їх), не лише до нехтування, як апіорно “меншовартісною”, національною науковою традицією, а й, зрештою, до свідомого чи мимовільного захоплення імперськими (а значить – антиукраїнськими) інтерпретаційними стереотипами, що прямо зумовлює численні аберації та фальсифікації досліджуваних об'єктів. Прикладом цього може бути значна частина студій “десакралізаторів” (за Л.Костенко) – “неоміфологістів” чи неофеміністок. Це останнє загрожує українському вченому (особливо молодому) не лише фаховою самодискредитацією, а й деструктивною маргіналізацією/манкуртизацією – національним відчуженням.

Праці Сергія Квіта якраз і вирізняються на тлі значної частини новітньої дослідницької продукції свідомою інтенцією на увиразнення, окреслення і, як наслідок, концептуалізацію основ власної інтерпретативної діяльності. Найкращим прикладом такої спрямованості, на наш погляд, можуть бути дві (з п'яти) книжок ученого. Йдеться про третє видання (доопрацьоване й значно розширене в 2003 р.) навчального посібника “Основи герменевтики” (перші два з'явилися у 1998 та 1999 роках) та монографію “Дмитро Донцов. Ідеологічний портрет” (2000 р.)¹. Ці праці – добрий привід для того, щоб принаймні стисло розглянути переваги теоретичної саморефлексії та обрії авторської актуалізації герменевтичних основ постколоніальної науки про літературу.

Почнемо з “Оснів герменевтики”, оскільки саме в них викладено переважну більшість ідей, що утворюють теоретичну концепцію С.Квіта, допомагаючи реципієнтові не лише ознайомитися із авторським екзегетичним курсом, а й збагнути методологічні напрямні дослідницьких пошуків.

Загалом посібник (розрахований насамперед на філологів та журналістів, що навчаються в магістратурі) складається із сімнадцяти розділів, що, своєю чергою, поділені на ряд підрозділів: від двох до шести. Структура праці адекватно відображає авторське бачення проблеми. Йдеться насамперед про історіографію герменевтики (від розділів “Перші системи інтерпретації” чи “Романтична систематизація герменевтики” до “Філософської герменевтики. Мартін Гайдеггер” чи “Структуралізму”), про концептуальні поняття, важливі для пізнання саме європейського мистецтва витлумачення як специфічного гносеологічного феномену (“Поняття герменевтики”, “Феномен Європи”, “Есеїзм”), зрештою, про практичні герменевтичні експлікації, що мають, крім усього іншого, методологічне значення (“Відповідальний” універсалізм”, “Герменевтика як літературна естетика. Хорхе Луїс Борхес”, “Стиль і час у зарубіжній прозі ХХ століття”, “Синтетичний характер сучасної

¹ Квіт С.М. Основи герменевтики: Навч. посіб. – К., 2003. – 192 с.; Квіт С.М. Дмитро Донцов. Ідеологічний портрет: Монографія. – К., 2000. – 260 с.

української прози”, “Між етикою і пристрастю”). Винесені в додатки праці Марії Ретґ та Станіслава Шумлянського розвивають та підтверджують окремі положення книжки.

І хоча запропонована дискурсивна модель більше тяжіє до проблемного, ніж до системного викладу (що, загалом, нетипово для навчальної літератури), це також має своє пояснення, бо відповідає тому поняттю герменевтики, котре утверджує автор. Для С.Квіта герменевтика існує передусім не як одна конкретна теорія інтерпретації, це радше *теорія інтерпретації*, а також сам “процес” витлумачення². Звідси закономірним видається звернення автора до різних інтерпретаційних стратегій — від власне герменевтики (християнської чи філософської) до феноменології чи екзистенціалізму — як до *герменевтичних* типів тлумачення: “...Герменевтика виступає спробою методологічного практичного застосування філософського міркування” (С.13).

Наприкінці першого розділу міститься формулювання мети цілої студії: “Головне в нашому синтетичному, чи, радше, маргінальному, курсі — розмова. Розмова і міркування. Без крапки, останнього слова й остаточного висновку. Міркування з приводу” (С.13). Це формулювання не лише допомагає читачеві в подальшому поринути в герменевтику саме як інтерпретаційний процес, воно також спонукає до виходу на одну з найголовніших теоретичних ідей праці. Йдеться про теоретичне випрацювання (фактично — новітню реактуалізацію) та практичну апробацію авторської інтерпретаційної стратегії — *есеїзму* чи, як видається можливим розшифрувати, *есеїстичної герменевтики* (або *інтерпретації*).

Невипадково есеїзмові присвячено цілий розділ (С.37–46), де окреслюються основні риси цього важливого для автора поняття (синтетичність, інтерпретативна інтенціональність, наявність “яскравої авторської особистості” тощо), а також аналізуються його основоположники — Святий Августин, Мішель де Монтень, Нікколо Макіавеллі. С.Квіт пише: “Есеїзм (термін Олега Багана) є одним із двох (поряд з постмодернізмом) головних типів синтетичного мислення. Рівень розвитку есеїстики свідчить про виробленість тієї чи іншої національної культури. Родоначальником цього жанру вважається Мішель де Монтень, хоча і “Сповідь” Св. Августина ми вже цілком можемо вважати есеєм. Це надзвичайно суб’єктивний жанр. Есей, що вийшов із християнської герменевтики, виступає відповідальним самовираженням автора, вимагаючи цільної натури й оригінальної думки. Автор відповідає за стиль. Саме стиль є найважливішим в есеї. В українському інтелектуальному житті мода на есеїстику поширюється у 20–30-х роках ХХ століття завдяки головному редакторові “ЛНВ” (“Вістника”) Дмитрові Донцову. Це також маргінальний, чи, радше, синтетичний, жанр, який передбачає інтерпретацію, а не опис різноманітного фактажу, відбір насамперед суттєвої інформації та, найголовніше, — він може існувати тільки за умови наявності яскравої авторської особистості” (С.37).

Стиль при цьому розуміється як “органічний структурований синтез вислову із своєю логікою та інтенційністю, ґрунтованою на пристрасті та відповідальності. (...) Проникнути у певний стиль можна лише за допомогою іншого стилю” (С.9).

Дослідник вирізняє три взаємозв’язані рівні інтерпретації тексту (попередньо дефініціювавши *текст* та *дискурс*), розрізнення котрих важливе не лише для авторської есеїстичної герменевтики. Йдеться насамперед про “філософічний рівень”, котрий “передбачає інтерпретацію з точки зору відповідей на метафізичні питання” і котрий “безпосередньо не є підставою для оцінки тексту” (С.7). Далі розглядається “критично-філософський рівень”, котрий, на відміну від попереднього, прямо “окреслює наявність т. зв. критично-філософських стилів, що є практичними дослідницькими методологіями, які пропонують ту чи іншу інтерпретацію тексту” (архетипна критика чи структуралізм). Саме на цьому рівні легко помітити, що будь-яка інтерпретація “пов’язана з відповідними філософськими передумовами”, а також “проекується на певну ідеологію” (С.8).

² Квіт С. Основи герменевтики. — С.6. Далі зазначаємо в тексті сторінку.

Однак суто "ідеологічний рівень" (тут, очевидно, розглядуваний передусім як політико-ідеологічний чи політичний) "створює жорстку систему нормативів, висувуючи на перший план вимоги до тексту, а не потребу його зрозуміти". Як приклади наводяться соціалістичний реалізм та "постмодернізм як фетишизований лібералізм" (С.8). Напевно, що авторові йдеться не про будь-яку політичну інтерпретацію (як альтернативні приклади продуктивних систем витлумачення можемо згадати "матеріалістичну критику" Г.Плеханова, "шевченківську естетику" Д.Донцова чи "національний підхід" Є.Маланюка), а лише про ту, котра спонукає дослідника нехтувати закономірностями літературознавчого аналізу і справді спонукає дослідника "відштовхуватись не від самого тексту, а від... нормативної системи і вдаватися до інтерпретації з готовою схемою" (С.8).

Ці слухні розмірковування в процесі викладу матеріалу раз у раз доповнюються спостереженнями, котрі дозволяють висувати спорідненість есеїзму С.Квіта із іншою іманентно українською методологією — *національно-екзистенціальною*³. Тобто дозволяють окреслити саму есеїстичну герменевтику як націоцентричну інтерпретативну теорію та практику, що спонукає вченого до *осмислення дійсності в українських категоріях*. Декілька прикладів.

Уже в першому методологічно значущому розділі автор розглядає "культуру інтерпретації" в контексті "національної культури" і доходить висновку про необхідність "власного тлумачення": "Всі три інтелектуальні галузі (мистецтво, філософія, наука. — П.І) включають у себе явище національного мислення, факт існування якого потверджений феноменом національної культури. Це зв'язок об'єктивного характеру. (...) Наука єдина у двох іпостасях. Вона загальна завдяки своїй об'єктивності. Але вона також суб'єктивна через свої національно-ідеологічну й індивідуально-ідеологічну форми вираження". А нижче додає: "Якщо нівелюється значення національної школи, наука розвивається у фарватері чужої культури" (С.12).

В іншому місці, очевидно переймаючись насущними проблемами сучасного українського літературного процесу, де явища художні, нехудожні та антихудожні деякі дослідники невмотивовано схильні відносити до однієї сфери — літератури, автор пише про доконечну необхідність пропедевтичного розмірковування: "Перед тим як розпочати інтерпретацію того чи іншого твору, наперед треба з'ясувати, чи можемо ми віднести його до твору мистецтва. Ця справа є особливо важливою з огляду на дві тенденції, які заперечують одна одну і разом з тим означаються одним словом — постмодернізм" (С.148).

Однак національна заангажованість не робить есеїзм закритим до творчого духовно-культурного діалогу. Серед імен численних зарубіжних авторів, творчі досвіди яких активно сприймає, трансформуючи, автор, вирізняється ім'я Мартіна Гайдеггера. Причому ця рецепція *верифікується потребами національної культури*: "Гайдеггер такий же український, як і німецький. Його глибоке прочитання для сучасного українського інтелектуального контексту, з його розхитаною культурою інтерпретації та зверхнім ставленням до традиції, є набагато важливішим, ніж модне захоплення французами. Мартін Гайдеггер може знайти найповніше зрозуміння і підтвердження в нашій традиції, так само як остання повинна бути посилена його спадщиною" (С.67).

Дане судження не викличе ані найменшого заперечення в того, хто враховує дві речі. По-перше, тільки глибоко національна творча особистість може мати справжнє міжкультурне (анагогічне) значення (тобто Гайдеггер може бути "українським" тільки тому, що є органічно німецьким). По-друге, глибше ознайомлення з українською культурною спадщиною як комплексом гносеологічних ідей дозволяє помітити неабияку їх суголосність онтологічно-екзистенціальної концепції німецького вченого.

³ Докладніше про це див.: *Іванишин П.* Національно-екзистенційна методологія: герменевтична актуалізація // Слово і Час. — 2003. — № 4. — С.33–45; *Іванишин П.* Національно-екзистенціальні передсудження як засіб подолання хібної інтерпретації // Збірник на пошану професора Марка Гольберга. — Дрогобич, 2002. — С.52–63.

Засобом постійної перевірки теоретичних засновків виступає перманентна апеляція до різнотипного творчого досвіду (насамперед літературного). Автор пропонує численні зразки практичного застосування есеїстично-герменевтичних концептів, інтерпретуючи українських і зарубіжних письменників, митців, філософів та вчених. І тут національний фактор теж постійно присутній. Наприклад, витлумачуючи інтерпретаційний потенціал юнгівського психоаналізу, дослідник виходить на найглибшу — національну — природу художньої творчості й зазначає наступне: "...Ми не можемо розглядати Франца Кафку лише в контексті німецької культури, Миколу Гоголя — в контексті російської, Джеймса Джойса... — англійської. Бо перший був євреем, другий — українцем, а третій — ірландцем. Якщо ми будемо враховувати тільки мовну приналежність їхніх художніх творів, наші дослідницькі висновки будуть неповними" (С.76).

Чітка (в основних своїх рисах) авторська позиція дозволяє об'єктивно полемізувати з цілою низкою деструктивних, під культурним оглядом та науковою спроможністю, інтерпретаційних теорій. Цікавою й плідною видається запропонована дослідником критика просвітницького гуманізму Вольтера, фрейдизму, фемінізму, екзистенціалізму Ж.-П.Сартра тощо. Однак особливо послідовно та різнорівнево полемічний діалог ведеться із *постмодернізмом* (постструктуралізмом). (Хоча автор чітко не розрізняє ці два терміни, нам видається можливим вказати й на можливість їх розрізнення: якщо постмодернізм — це, швидше, тип мислення й новітньої антикультури, то постструктуралізм — методологія постмодернізму.)

Автор, не заперечуючи деякої суто *спекулятивної* привабливості новітнього способу мислення (як-от у Жака Дерріди), усе ж наголошує на тому, що у випадку із постмодернізмом ми маємо справу із політичним конструктом — "фетишизацією лібералізму". Тоталітарну природу ідеології лібералізму (ще демолібералізму) та постмодернізму дослідник характеризує так: "Сьогодні виразну тенденцію до фетишизації має сам лібералізм. Звичайно, він не оголошує совість "химерою", як це свого часу робив Гітлер, проте виставляє не-раціональні категорії віри на посміховисько. З певного погляду естетичний гедонізм постмодернізму можна потрактувати як новітню вульгаризацію кініків..." (С.93).

Важко не погодитись із доказами вченого, який аргументовано підводить читача до думки про те, що постмодернізм — "це новий тоталітаризм" (С.100), тотожний у своїй суті таким антинаціональним та антилюдяним ідеологічним формам, як комунізм чи націонал-соціалізм.

"Звинувачення в ідеологізмі є найвразливішим для постмодернізму, — зазначає автор. — Проте він є цілком класично, без усіляких змін і пост- ідеологією. Головна мета фетишизованого (тоталітарного) лібералізму, на який проектується ця ідеологія, — "розмітологізація" людини з метою створення "прозорого", а відтак — уніфікованого суспільства" (С.94). Тут дослідник говорить про ліберальну фальсифікацію — "шахрайство, вчинене Карлом Поппером щодо Анрі Бергсона. Ідеал відкритого суспільства через поєднання людства в Бозі був підмінений метою раціонального поладження всіх необхідних "формальностей" (подолання культури) задля вільного ринку й ідеологічної глобалізації. Та сама назва "відкрите суспільство" в обох мислителів має протилежне значення" (С.93).

Деструктивні наслідки практичного використання ідеології постмодерну помітні в усіх галузях тої чи тої національної культури, однак у промовисто вульгарних формах ці наслідки проявляються у сфері художньої творчості. Ми вже згадували про маскування постмодерном *антимистецьких* явищ; в іншому місці С.Квіт говорить ще й про виправдання ним *графоманії*: "...За браком визначеного позитиву, постмодернізм зрештою концептуально виправдовує графоманію — якщо людина навчилася писати, їй може захотітися самовиразитися як літератору. Тепер це зробити легше, адже всі художні засоби вже винайдені, всі стилістичні шляхи пройдені, тому варто лишень скористатися досвідом попередників. За відсутності шкали вартостей постмодернізм будь-кого може

оголосити митцем, зокрема через доведення відносності наскрізь модерністичного та ієрархічного поняття стилю” (С.97).

Прискіпливий читач може виявити деякі недосконалості книжки та висловити низку побажань (як-от, можна було б, у подальшому додати нові й розвинути наявні підрозділи, в яких ідеться про есеїзм, філософську герменевтику, структуралізм та ін., чи інколи замість терміна “консерватизм” цілком виправдано міг би вживатися термін “націоналізм”, котрий, як бачиться, і має на увазі автор тощо). Однак навіть найприскіпливіший реципієнт не кине авторові браку ерудованості, володіння матеріалом, вміння самостійно мислити, зрештою, цікаво та доступно викладати сучасному студенту непрості гносеологічні проблеми.

Та все ж найбільше на користь продуктивності есеїстичної герменевтики говорить наступна монографія автора — “Дмитро Донцов. Ідеологічний портрет”.

Дослідник пропонує реципієнтові власний погляд на постать і творчість одного з найбільших (а можливо, таки найбільшого) українських мислителів ХХ ст. — філософа, ідеолога, політика, літературознавця тощо. Використовуючи як основні “біографічно-хронологічний” та “ідеологічний” принципи, С.Квіт, всупереч культурно-імперіалістичним стереотипам комуністичних та ліберальних авторів, вимальовує багатогранний і надзвичайно привабливий науковий образ Д.Донцова, “постаті видатної і незаслужено упослідженої”⁴.

Зазначені грані безпосередньо відображені в семи розділах. У першому, спираючись на досвід попередників (С.Ленкавського, М.Сосновського, В.Яніва, Г.Васьковича, О.Мотилія, Я.Дашкевича, О.Багана, М.Ільницького, Г.Сварник, Б.Харахаша, Ю.Вільчинського та ін.), а також численні архівні матеріали й спогади, автор подає біографію Д.Донцова, цього “чорнявого студента із Таврії”.

Другий, третій та шостий розділи присвячені донцовському “Вістникові” та тому націоналістичному колу літераторів, що їх він об’єднував — “вістниківцям”, а також “Літературно-науковому вістнику” 40-х років. Четвертий розділ висвітлює сутність естетичних засад вісниківства, засад, сформованих саме головним редактором. Найбільший — п’ятий — розділ витлумачує ідеологічне підґрунтя та організаційні принципи, викладені у філософській та політико-ідеологічній системах Д.Донцова. Заключний сьомий розділ піднімає вкрай актуальну проблему інтерпретації та рецепції українського мислителя та його методології в сучасній Україні.

Хоча персоналія й спадщина Д.Донцова розглядаються вченим “з погляду реального позитиву”, все ж виправдано “звертається увага... на протиріччя і розбіжності”, а також “на взаємодоповнення існуючого тоді ідеологічного тла” (С.6—7). Внаслідок цього есеїстичний (а тому насамперед суб’єктивний) підхід автора виявився водночас набагато об’єктивнішим за ті силуетки, які намагалися написати його “незаангажовані” попередники (наприклад, Г.Грабович чи Ю.Шерех). Кілька цитат із висновків, які особливо переконують у цьому:

“Головний редактор ЛНВ (“Вістника”) Дмитро Донцов був не лише активним учасником, а й творцем своєї буремної доби. Під значним, якщо не визначальним, впливом Донцова формується ідеологія українського націоналізму та організований націоналістичний рух, до якого він формально не належав. Його творча і теоретична спадщина, боротьба за чистоту ідеології має передусім практичне значення — для його доби і для наших часів (...).

Особливо слід відзначити виховну роль донцовських писань. Його ідеї знаходили своє практичне політичне втілення. Без орденського проводу, без націоналістичного резистансу з його ідеалізмом і послідовністю у відстоюванні українських національних інтересів, неможливо собі уявити нашу історію ХХ століття. Українці заявили тоді про себе як про суб’єкт, а не об’єкт історії, величезними жертвами наближаючи “безкровне” проголошення незалежності 1991 року. Вся новітня історія українського націоналізму обертається навколо ідеї української самодостатності — завжди актуальної в естетиці та політиці” (С.230—231).

⁴ Квіт С. Дмитро Донцов. Ідеологічний портрет. — С.6. Далі зазначаємо сторінку в тексті (курсивом).

Водночас есеїстично-герменевтичний метод не став причиною для втечі від цілої низки контроверсійних питань, зв'язаних із українським націоналізмом взагалі та діяльністю Д.Донцова зокрема. Автор сміливо й наполегливо, не уникаючи, а немов шукаючи гострих проблем, розглядає передусім різноманітні *політичні міфи* (міфодні стереотипи). Саме такого типу міфема завжди з'являються, а потім тиражуються з дискредитативною метою довкола життя, творчості та світогляду (власне суспільного світогляду — ідеології) націоналістичних діячів. Окреме місце посідає експлікація складних питань, що стосуються української культури ХХ ст. До перших і других належать: виявлення складних моментів життя та світоглядної еволюції Д.Донцова (С.9), інтерпретація вченим стосунків із польською владою та ставлення головного редактора "Вістника" до Польщі (С.38), витлумачення терміна "Празька школа" (С.45), розгляд естетики націоналізму (С.66–98), пояснення конфліктів з сучасниками та однодумцями (С.54, 129 та ін.), розгляд стосунків із єврейством (С.170), розрізнення українського націоналізму, націонал-соціалізму та фашизму (С. 175) та ін.

Не маючи змоги масштабно, численними прикладами продемонструвати успішність використання вченим есеїстичної герменевтики, зупинимося на кількох характерних моментах.

Один із них стосується розгляду автором надуманої певними українофобськими колами проблеми "українського антисемітизму". Зокрема, такі закиди звучали й звучать у бік українського націоналізму та Д.Донцова. З цього приводу С.Квіт пише: "...Погляд головного редактора ЛНВ на українсько-єврейські стосунки ми не можемо назвати антисемітським. Спеціальне поборювання євреїв ніколи не було складовою частиною ідеології українського націоналізму. Доктрина погромництва, навіть на території України, має чорносотенське походження і не пов'язана з українським культурним ґрунтом" (С.174). Згодом додає: "Твердження про те, що Дмитро Донців був атисемітом, є безпідставним. Воно базується на довільному висмикуванні цитат і вульгарному трактуванні історичних фактів. Така політика має на меті дискредитацію не лише українського націоналізму, а також всіх українців. Ідеологія українського націоналізму, зокрема у працях Дмитра Донцова, має конструктивний характер і не будує своїх постулатів на руйнівній, заперечуючій основі. Прагнення добра для українців зовсім не вимагає зла для когось іншого" (С.175).

Витлумачення творчої персоналії Д.Донцова, вивчення його світогляду, його, як зазначає автор, есеїстичного способу інтерпретації, дозволяє дослідникові аргументовано характеризувати різноманітні явища інтелігібельної дійсності минулого та сучасного. Істинні критерії, котрі свого часу допомагали Д.Донцову, допомагають і тепер побачити справжню суть найзамаскованіших деструктивних ідеологій сучасності, коли "гомосексуалізм, політична лівизна, наркотики, лесбіянство, дзен-буддизм, расизм... постають способом існування на тлі загального протесту" (С.216). Ось як, приміром, С.Квіт трактує суть постмодернізму: "На прикладах... духовного жебракування зростає ідеологія постмодернізму. Мовляв, людина самовиражається по-різному і кожне самовираження ми повинні сприймати всерйоз, розглядаючи його як тексти, а не як графоманію, оскільки це суперечитиме демократичним принципам. (...) Невизначеність постмодернізму характеризує духовне і політичне життя сучасного світу, що не може не суперечити як критеріям науковості, так і Біблійним точкам відліку. Ми живемо у світі глобальних ідеологічних протистоянь. Націоналізм перебуває на протилежному від ідеологічного постмодернізму... боці" (С.216).

Автор переконаний у перспективності актуалізації саме націоналістичних ідей у Європі та Україні (С.218, 219, 221 та ін.), зокрема зазначаючи: "Українці дуже багато віддали своїй незалежності, щоб тепер держава працювала не на них" (С.222).

До вдалих методологічних знахідок вченого можна віднести: використання словосполучення "донцовська методологія" (С.209), під яким на термінологічному рівні можемо розуміти як *націоналістичну*, так і *національно-екзистенціальну* методологію,

реабілітацію частково дискредитованого політиканами початку 90-х років терміна "ідеологія", зокрема через поняття національної ідеології ("...Національна ідеологія — не порожній звук і не "вчорашній день" історії. Вона апелює відразу до всієї нації і сприяє її мобілізації" (С.211)), аргументовану диференціацію так часто з політико-фальсифікаторською метою уподібнюваних "людяності" та "гуманізму" (С.97, 211).

Не можна не віддати належне також і полемічному талантові автора. С.Квіт уміло використовує есеїстичну герменевтику ще й як спосіб поборювання антидонцовських (ширше — антинаціоналістичних та антиукраїнських) висловлювань іноді дуже поважних авторів. Цілком наслідуючи аристотелівську відданість істині, сповідуючи герменевтичний принцип протистояння "письмовому авторитетові" (Г.-Г.Гадамер), дослідник упродовж цілої праці вдало доводить неспроможність категоричних оцінок Д.Донцова деякими авторами, зокрема Г.Грабовичем (С.200) та Ю.Шерехом (Шевельовим) (С.39, 47, 49, 145, 202—205 тощо).

Ось лише декілька аргументів: "Відвертим противником ідеологічної спільності вістниківців та, як виглядає, особистим ворогом Дмитра Донцова виступає Юрій Шерех (Шевельов). На його спроби висміяти головного редактора ЛНВ ("Вістника") та націоналістичний ідеологізм вістниківців Галина Сварник дає слушну відповідь: "А якщо комусь просто хотілося уникнути називати школу "вістниківською", бо тоді вона асоціюватиметься, як, зрештою, і кожна школа, також з ім'ям її ідеолога чи вчителя, у цьому випадку — з іменем Дмитра Донцова, — то це буде, м'яко висловлюючись, деформацією правди". Цікаво лише, продовжує вона, — чому ціле покоління потрапило під вплив "сірої" людини, чому всі поети, яких Шерех ставить незмірно вище інтелектуально і духовно, писали до редактора "Вістника" протягом багатьох років як до свого радника, ідеолога, критика? А саме про це свідчить багатотисячне листування, збережене у варшавському архіві Донцова. Якщо б і справді все було так, як хоче переконати сучасного українського читача літературознавець, то й сам він не продовжував би й досі своєї боротьби з давно померлим Донцовим та вістниківцями" (С.47).

Справедливо характеризуючи "традицію якогось нового національного раціоналізму" Ю.Шереха — "невиразну й безперспективну" — як "позанаціональну і тому також — неукраїнську" (С.203), вказуючи на деструктивний вплив на світогляд шановного автора "агента НКВД Віктора Петрова", С.Квіт вбачає в ньому батька вітчизняної *нігілістичної школи* в українській культурології ХХ ст.: "...Т.зв. "історизм" мислення Юрія Шевельова уможливив і виправдав нігілістичний підхід до національної культури, коли гра відбувається не довкола сутностей, а між зовнішніми оболонками слів, навіть не формами вираження, а вульгарностями очевидного. Шевельов наразі може пишатися дітьми і внуками власної "школи". Здивування бриніло в його голосі, коли він розповідав про обструкцію, яку йому влаштувала молодіжна авдиторія у Харкові, десь на початку дев'яностих років, за критичний вислів про Дмитра Донцова, якому мертвому він мстився вже довгий час. Юрій Шевельов, здається, так і не збагнув причину цього конфлікту" (С.204).

Акцент на такого типу полемічних моментах видається вкрай актуальним та важливим, оскільки досі триває явне чи приховане "шельмування" Д.Донцова сучасними ліберальними критиками. Наприклад, один із них, Григорій Грабович, береться вивчати рецепцію Д.Донцовим Т.Шевченка⁵ на матеріалі кількох есе чи частин більших праць, натомість *навіть не згадує* концептуальної *монографії* націоналістичного мислителя про Кобзаря — "Незримі скрижалі Кобзаря (Містика лицарства запорозького)" (Торонто, 1961). Це само по собі свідчить про упередженість та необ'єктивність Г.Грабовича й апіорі змушує з недовірою поставитись до висновку гарвардського професора про те, що випускник Петербурзького університету, доктор юридичних наук Д.Донцов не належить до "дослідників, істориків, аналітиків у формальному й навіть академічному плані"⁶. А далі все за "нігілістичною" логікою: Донцов, бачите, "ніколи насправді не досліджує, не

¹ Грабович Г. Шевченко в рецепції Дмитра Донцова // Слово і Час. — 2004. — № 3. — С.37–46.

⁶ Там само. — С.40.

аналізує Шевченка”, він його “вибірково трактує”, лише “прагматично” використовує і тому, звичайно ж, “кожну донцовівську цитату щодо Шевченка можна... здеконструювати”⁷. Після такого “вивчення” закономірним видається ототожнення в засновко-висновку шановним автором марксистсько-радянської та націоналістичної критик як “аналогічних перспектив-настанов”⁸.

Антинаціональну, культурно-імперіалістичну природу політико-ліберальної заангажованості, котра змусила Г.Грабовича фальшувати Т.Шевченка, ми вже докладно розглядали⁹, його ж антидонцовським писанням, минулим, сучасним чи майбутнім, аргументованою відповіддю будуть праці С.Квіта та його однодумців.

Можливо, дещо сумнівним чи претензійним виглядало б використання дослідником терміна “міф” (як-от на с.209 та ін.), якщо б не бралось до уваги його семантичне наповнення. Йдеться насправді не про концепт новітнього вульгарного “неоміфологізму” (зокрема у надінтерпретативних словосполученнях типу “національний міф”), а про синонім до термінів *ідея* чи *візія*, синонім, котрий (поряд із “легендою”, “ілюзією”, “видивом” тощо) вживав і Д.Донцов, і його однодумці (наприклад, Є.Маланюк чи О.Ольжич). Інша річ, чи не доречно, з метою уникнення небажаних ідентифікацій, вживати якісь інші відповідники. Але це тема для окремої розмови.

Вважаємо, що С.Квітові вдалося на основі ґрунтовної історико-біографічної бази витворити в уяві сучасного читача неспальшований, багатогранний образ Дмитра Донцова. Причому витворити дуже переконливо: за допомогою сучасної метамови з використанням як іманентних самому Донцову концептів українського націоналізму, так і з залученням новітніх інтерпретативних моделей, синтезованих авторською есеїстичною герменевтикою.

Загалом же й “Основи герменевтики”, й “Дмитро Донцов”, по-перше, реактуалізують герменевтику як найдавнішу і найпродуктивнішу теорію та практику інтерпретації, а по-друге, увиразнюють національно-екзистенціальне обличчя української есеїстичної герменевтики, про що з особливою переконливістю свідчить інтерпретація життя і творчості Дмитра Донцова. Усе це, вважаємо, має неабияке значення для методологічного оновлення новітнього українського літературознавства.

м. Дрогобич

⁷ Грабович Г. Цит. праця. – С.42,43.

⁸ Там само. – С.40.

⁹ Див.: Іванишин П. Вульгарний “неоміфологізм”: від інтерпретації до фальсифікації Т.Шевченка. – Дрогобич, 2001.

